

פרשת מקץ

מחודש

צער גלות מצרים, צער העולם, וצעריו של יוסף

וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וּפְרַעְיָה חָלַם וַהֲנִיחַ עֲמֹד עַל הַיָּאֵר: (מא, א)

פניני וחידושי אור החיים הק'

כשרואים ריבוי מתקרב הרעב

וַיִּפְתָּח יוֹסֵף אֶת כָּל אֲשֶׁר בָּהֶם וּגְו' וַיַּחֲזֹק הָרָעָב (מא, ט). **טעם** שפתח כל האוצרות, ולא הספיק בצריך. ... גם אולי שנתכוון לפתוח כולן, כדי כשיראו אנשי העיר כל הריבוי לא ירעבו, כי הרעב יכנס בלב אדם כשיראה שיש מחסור, וכשיראו כל אוצרות הנפתחות, יתקרב חום הרעב שבלבם בוער. ואף על פי כן מודיע הכתוב **ויחזק הרעב**, ולא הועיל בהם לצד חוזק הרעב:

מנהל אוצרות צריך להיות מלומד בחכמות

אִישׁ נָבוֹן וְחָכָם (מא, ז). **איש נבון וחכם**, לדעת אופן אוצרות התבואה לבל תרקב, וזה מהתבונה. ואומרו **וחכם** שידוע כלליות החכמות, לדעת חכמת התשבורת וההנדסה והמספר. והקדים **נבון**, כי הוא דבר המעבב יותר, כדי שתתקיים התבואה:

בשנות השבע היו צריכים לתת חומש

וַחֲמִשָּׁה אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשֶׁבַע שָׁנֵי הַשָּׁבָע: (מא, ז). **או** יאמר **וחמש**, שיקח הוא מכולן חמישית לפרעה, הגם שהמשפט הוא מועשר (ש"א ח יז), יקח בשנים אלו חמישית, בשכר הודעת הדבר ממנו:

אין בדומה ליוסף, לא מיניה ולא מקצתיה

הַנִּמְצָא בָּזֶה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ: (מא, ז). **טעם** שלא אמר **הנמצא איש אשר וגו' כזה**, כי אז היה נשמע כי נמצא איש אשר בו רוח אלהים אלא שאינו בדומה, ולא כן נתכוון לומר, אלא שלא נמצא מין זה שיש בו רוח וגו', לא ממנו ולא מקצתו:

אִין נָבוֹן וְחָכָם כְּמֹדֶ: (ס, ט). **פירוש אין נבון וחכם** שיהיה ראוי לעשות דבר זה **כמותך**, שאתה יש בך רוח אלהים כמו שאמר למעלה, שהוא יותר מנבון וחכם:

יוסף נתברך - בבנים עושר וכבוד

וַיְלִיץֵהָ יֹדֵד שְׁנֵי בָנִים וּגְו' קֶשֶׁר הַכְּתוּב עִם שְׁלֹמֶעֱלֵה מִמֶּנּוּ. לומר השגת הטוב של יוסף בשבע שני שבע, כי מלבד כי צבר בר הרבה והצליח, גם כי נזכר לטובה בבנים, וקריאת שם בניו כן יגיד כי הוא שבע רצון, כי נשאו ה' כל עמלו (פס' נא) והפרהו ה' (פס' נב), ופריה זו כוללת בנים ועושר וכבוד:

היראה היה ניכר על פני השבטים

וַיֹּאמֶר שְׁלֹמֹה לָכֵן אֶל תִּירָאוּ (מג, כג). ואומרו **אל תיראו**, לפי שהוכר בפניהם היראה שהיו יראים, דכתיב (פס' יח) ויראו האנשים:

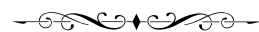
הרגיש בחלומו כי היה חולם חלום, לזכר ראותו דברים מופלאים כאשר זכאר, הרגיש כי אין זה מהדברים ההווים בעולם, ואין זה אלא חלום. וכוונת הכתוב בהודעה זו היא, להגיד סימני החלום אשר יצטדק, והוא כאשר ירגיש האדם בחלום כי הוא שלם בדעתו להבחין דבר, עד שישיכיל לדעת דברים שלא יתכן היות בהקיץ, וירגיש כי הוא חולם, זה יגיד כי אין חלומו בלבול הדעת וערבוב השכל ורוחות יתעללו בו, אלא מודיעים אותו עליונים למעלה עתידות:

וַיְהִי מִקֵּץ. טעם אומרו לשון **לעב**, כי עתה יתחיל לסובב סיבת גלות מצרים. והגם שהגלות כבר נגזרה גזירתו משנים קדמוניות, הלא אמרו רבותינו כי לא נגזר שיהיה במצרים שהוא פור הַפְּרָזָל (דברים ד ט), וכמו שכתבו התוספות במסכת שבת (י' ד"ה ה"ג נחלגלג), וכמו שכתב הראב"ז (הל' תשובה פ"ו ה"ה) כי המצרים הוסיפו ללעב יותר ממה שאמר הכתוב (לעיל טו יג) וַיַּעֲבְדוּם יָעֲנוּ וגו':

עֹדֵד אמר לשון לעב, לזכר בצורת רעב, כי הקדוש צריך הוא כביכול לו קָר בצרת עולמו, ולא ולמד ממה שדרשו ז"ל (מגילה י'): בפסוק (שמות יד ט) ולא קרב זה אל זה וגו' ובקשו מלאכי השרת לומר שירה, אמר הקב"ה מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה!:

עֹדֵד ירמוז ללעבו של אותו לדיק, שנתעבב עד ששלמו שתי שנים אחר חלומו של שר המשקים, כי אז היה לו ללכת, כאומרו ז"ל (בר"ר פט ב) וזה לשונו: "בשביל שאמר (לעיל מ יד) 'פי אִם זְכַרְתִּי' וְהִזְכַּרְתִּי נִיתוּסְפוּ שְׁנֵי שָׁנִים", הרי שהוסיפו לו שתי שנים בלעב. ותמלא שאמרו ז"ל (בר"ר סא א) וַיְהִי מִקֵּץ, קֶז שָׁם לַחֲשָׁד' (איוב כח ג). ולפי זה יכוין על זה הדרך, ויהי מסיבת קץ, שהוא יצר הרע שנקרא קֶז פֶּל פֶּשֶׁר (לעיל ו יג), והוא סיבה ללעבו של לדיק שנתים ימים:

ובזה הרווחנו גם כן תחלת זה החשבון של שנתים, שהוא לחלומו של שר המשקים, שהיה זמן זכירת יוסף לטובה. וטעם שתי שנים, בשביל שאמר 'זְכַרְתִּי' וְהִזְכַּרְתִּי, כנגד כל זכירה מנע ה' זכרנו בראש השנה שהוא זמן הזכרון:

חלומו של פרעה הזכיר את שר המשקים

ופרעה חולם. הנה לזכר שהיא תחלת ההודעה היה צריך לומר 'חולם פרעה', או 'יחלום פרעה'. אכן הכתוב מוסב אל ענין ראשון, שספר בפרשה שקדמה חלומו של שר המשקים, לענינו הוסיף לומר **ופרעה גם כן חולם. והכוונה בזה, כי אם שר המשקים לא ראה לזכרו על ידי חלומו עשה ה' שגם פרעה יחלום, ובזה נתחייב צעל כורחו לזכרו. ושיעור הכתוב הוא על זה הדרך, וְלֹא זָכַר שֶׁר הַמִּשְׁקִים (וגו') (לעיל מ כג) וַיְהִי מִקֵּץ וּגְו' וּפְרַעְיָה גַם הוּא חֹלֵם וּגְו', וַיִּדְבֹּר שֶׁר הַמִּשְׁקִים צֶעַל כְּרָחוּ לְאֹמֶר וּגְו' וְשָׁם לָתֵנוּ וּגְו' וַיִּפְתָּר לָנוּ וּגְו' (פס' יב):**

פרעה חלם חלומו שנתיים בתמידות

עֹדֵד אפשר שיכוין לומר כי שנתים ימים ופרעה חולם בתמידות חלום זה, אלא שלא היה יודע שחלם, ולסוף שנתים חלם ולא שנה:

סימן להבחין חלום שהוא גילוי עתידות

עֹדֵד יראה באומרו ופרעה חולם, לומר שגם פרעה עממו

ג' דברים ביד הקב"ה ללא שליח

וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל פְּרֻעָה חֵלֹם פְּרֻעָה אֶחָד הוּא אֵת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עָשָׂה הַגִּיד לְפְרֻעָה: (מא, כה)

מי זה האיש, אף על פי כן אחר האמת תמד גורלו במה שמנע הפתרון מכל חכמיו וגילה לו את יוסף, על ידי שר המשקים שספר לו העובר עליו, ונתגלגלו הדברים ונתגלה לו יוסף, וישיטוהו על ארץ מצרים: ואומרו הגיד לפרעה, פירוש שיש סיפוק בידו לעשות תיקון, כמו שאמר לבסוף (פסוק לג-לד) יִרְאָה פְּרֻעָה וגו' וְחַמֵּשׁ וגו':

את אשר האלהים וגו'. יתבאר על דרך אומנם ז"ל (בבבס) (ה) 'שְׁלֵשָׁה דְּבָרִים הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְכַרֵּץ עֲלֵיהֶן [בַּעֲמֻלָּה] וְהֵם שָׂעֵב וְרַעֲב וּפְרִנָּס [וְטוֹב]'. והוא אומרו את אשר האלהים עושה בכבודו, שלא על ידי שליח, הגיד וגו'. שבע – אלו שני שָׂעֵב, רעב – אלו שני רעב, פרנס – ירא פרעה איש וגו' (פס' לג). והגם שלא אמר לו

וַיִּרְא יוֹסֵף אֶת אָחִיו וַיְבָרֵם וַיַּתְנַבֵּר אֲלֵיהֶם וַיְדַבֵּר אִתָּם קְשׁוּת וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם וגו': וַיִּבֶר יוֹסֵף אֶת אָחִיו וְהֵם לֹא הִבְרִיחוּ: וַיִּזְבֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלָמוֹת אֲשֶׁר חָלֵם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מִרְגְּלִים אַתֶּם לָרְאוֹת אֶת עֲרֹת הָאָרֶץ בְּאַתֶּם: (מב, ז-ט)

התנכרות יוסף אל אחיו

גם בלב השני יתעורר בחינת הזכרון, כי הלצבות יגידו סודות נעלמים כאומרו (משלי כז יט) 'פְּמִיִּם הַפְּנִיִּם לַפְּנִיִּם כֵּן לֵב הָאָדָם לְאָדָם', וידקדקו בעינים, במלת, בדיבור, והידיעה הולכת וגדלת עד שישלים הבחון, אף על פי כן מודיע הכתוב שהם לא הבירוהו. והטעם לאל ראותו ברום המעלות, החליטו הבחינה, והרחיקו מלבם מחשוב דבר זה:

יוסף נתכוין לכפר עונם

וַיִּזְבֹּר יוֹסֵף וגו' וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מִרְגְּלִים אַתֶּם וגו'. פירוש לאל שזכר החלומות אשר חלם להם כפי האמת, והם חשדוהו כי שקר בפיו ואומר מה שהוא מקוה להתגדל עליהם, גם הוא נתכוון לכפר עונם, ויאמר להם מרגלים אתם לראות וגו', ואין בפיכם נכונה:

וירא יוסף את אחיו. פירוש, ראה אותם בראיית אחים והכיר אחיהם להם, לאל שאליהם היה מתנכר, והוא אומרו ויתנבר אליהם, פירוש למה שהם אינם מכירים אותו, לא יקפידו על דברו אליהם קשות, כי הוא להם איש נכרי. ועשה כן, להביא בנימין, כמו שגילה לבסוף (פסוק כ). גם לבחון בהם באמצעות המתגלגל, לידע מחשבותם אליו באותו מצב, ונתגלה לו כי מתחרטים הם על אשר כבר עשוהו, ולחטא יחשבוהו:

הלבבות מעוררים ומכירים זה את זה

ויבר יוסף וגו'. פירוש הגם שהוא הכירם לאל שהניחם בחתימת זקן, ומטבע אנושי פְּשָׁפוֹלֵל הידיעה בלב אחד מהשנים

חשבון הנפש על מה הגיע להם צרה הזאת

וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו אֲבֹל אֲשָׁמִים אֲנַחְנוּ עַל אָחִינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרָת נַפְשׁוֹ בְּהַתְחַנְנוֹ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמַעְנוּ עַל בֶּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת: (מב, כא)

עמהם והוא לא היה בתוך המוכרים, לזה הכריחו ואמרו אבל אשמים וגו', פירוש הן אמת חס נאמר שהכרה באל בעד המכר יקשה לנו [הרי] ראובן לא מכר, אבל אשמים וגו' אשר ראינו צרת נפשו וגו' כשראו לשלוח יד בו, ובדבר זה היה ראובן שוה עמהם, ההוא אמר השליכו אותו אל הבור (לעיל כז כב) ופשיטא כי יתחנן יוסף אליהם ביותר בהשליכו אל הבור, לפחד הגפילה והבל הבור והגחשים ועקרבים, גם למות שמה ברעב ובצמא, ואין כך מיתה משונה כזו, ויחנן קולו להם ולא שמעו לקול תחנונו, ובזה יד ראובן עמהם. והוא אומרו על בן באה אלינו, פירוש יחד הכרה:

ובל זה כשנאמר כי דבריהם אלו היו כשהכניסום במשמר (פס' יז), וטעם כסדר הכתוב דבריהם באחרונה הוא, לאל שלא רצה להפסיק תוך כל דברי יוסף. אבל חס נאמר שדבריהם אלו היו אחר שהסכימו לאסור אחד מהם והם יעלו לשלום, כסדר הכתוב (פס' יט) כִּרְיָד לַתֵּת טַעַם לָמָּה לֹא נַתְּעוּרָו לַחוּשׁ לְאַשְׁמַת אַחִיהֶם עַד עַתָּה:

ואולי כי קודם לא הרגישו, וחשבו כי אדם בעל בחירה וראון להרע, ולא עון יוסף גורם, כי לדעתם מחויב היה להם

ויאמרו וגו' אבל. תיבת אבל אין לה משמעות כאן. והמתרגם אמר בקושטא, וגם עליה דן אנכי, למה הוצרכו לומר בקושטא. עוד למה האריכו לשון לומר אשר ראינו וגו' ולא אמרו סתם, ועוד היה להם לומר 'אשר מכרנוהו', שהוא תכלית העון:

ואולי שנתכונו לומר להיות שצדדו בטעם כרה זו חס הוא בשביל מכר יוסף, ודחו טעם זה כפי מה שכתבתי למעלה (ז' ט) שכפי הדין דנוהו להריגה, ואם כן המכר שעשו לו הוא אדרבה מדת החסד. ואם על שגרמו צרת אביהם, אדרבה דבר זה יוסיף לו מכאוב, ולא יעשה ה' יסורי עון כער אביהם בדבר שגידל עוד כער על כערו. ואשר על כן לא מצאו עון ואמרו אבל אשמים וגו' אשר ראינו וגו', פירוש שעל כל פנים היה להם לרחם עליו בראות אחיהם מתחנן על סכנת נפשו, ונתאכזרו עליו, ודבר זה מגונה ללדיקים לעשותו, על בן באה וגו':

או יראה על זה הדרך, להיות שראו כולם יחד באל למשמר חשבו בדעתם בשל מי הרעה, ולהיות שמכר יוסף היה לאלות בין עיניהם, כשצאו לתלות בו מצאו סתירה לדבר, מצא ראובן שנתפס

פניני וחידושי אור החיים הק'

השתדלות לפרנסה יש בו חיוב לגשמי ורוחני

וְנִחְיָה וְלֹא נָמוּת: (מג, ז). **טעם** הכפל, נתכוון לומר, כי אם לא יעשו כן יתחייבו בנפשם בדין העליון, ונמצאים מתים בעולם הזה ונידונים לעולם הבא. ובהשתדלותם בדבר, יחיו בעולם הזה, ולא ימותו לעולם הבא:

וְנִחְיָה וְלֹא נָמוּת וּגו' (מג, ח). **או** ירצה, שאם לא ילכו, עתידים למות בעולם העליון, כי יאמרו ה' להם למה לא טרחו לחיי נפשם:

יוסף התאמץ בכדי למצוא את אחיו

וְיוֹסֵף הוּא הַשְּׁלִיט עַל הָאָרֶץ הוּא הַמְּשִׁבִּיר לְכָל עַם הָאָרֶץ וַיִּבְאֵהוּ אֲחֵי יוֹסֵף (מג, ו). **פירוש** הגם שהוא השליט, ואין דרך שלטון להתטפל במכירת התבואה, ומה גם בכל כך טורח המופלא, אף על פי כן הוא המשביר לכל עם הארץ, וטעמו כמזכיר עמו, להכיר ברדת אחיו:

מרגלים בחרים כ"א ממשפחה אחרת

בְּלֵנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד נָחֲנוּ וּגו' (מג, יא). **פירוש** ובזה אין מקום לחשד ריגול, כי המרגלים יבחרו להיות מענפים רבים. וכמו כן תמצא במרגלים ששלח משה (במדבר יג ז), וגם שנים ששלח יהושע לא היו בני איש אחד (במדבר יג טז), כי כן דרך הבוחן בענין זה:

בניו של אדם חביבין עליו ממונו

גַּם אֶתָּה גַּם טַפְּנוּ: (מג, ח). ואומרו **גם טפנו** באחרונה, כי בניו של אדם חביבין עליו מגופו. וצא ולמד מדוד שאמר על אבשלום הגם שהיה רודף אביו, 'מי יתן מותי' וגו' (ש"ב יט א):

חכמת הנוכלים - להראות עצמם נאמנים

הֲרַעְתָּם אֲשֶׁר עָשִׂיתָ: (מג, ה). **עוד** ירצה באומרו **הרעותם אשר עשיתם**, פירוש בהשבת הכסף, כי באמצעות דבר זה גילו אדעתם כי מה שהחזירו הכסף, זה אדרבא מהרשע עשו כן, להחזיק אותם באנשים בעלי אמונה, שבאמצעות זה יאמינו בהם, וימצאו מקום לגנוב דברים יקרים וחשוב מכסף המושב, כי מחזיק הגביע ליקר הערך מהכסף שהשיבו עמהם:

מעוון יוסף, כי לא יארע לו דבר בלתי הגון, לזה דקדק לומר **תנה אותו על ידי ואני אשיבנו**, מה שאין כן שאר אחים כי הם אשמים במכירת יוסף:

כמו שפירשנו במקומו (ספ' פס' כ), מה שאין כן כשאמר להם **אחיכם אחד יאסר וגו'** (פס' יט), **וַיַּעֲשׂוּ בֵן** (פס' כ), פירוש יחדו הם אחד מהם, בזה נתעוררו מהגלמה כי הוא עון יוסף, כמו שהם נתאכזרו על אחיהם, לזה בא להם הצער בדרך זה שאסרו אחד מהם ביד איש נכרי. וכבר רשמתי בכמה מקומות כי **העון יוליד בדמותו בללמו**, בסוד אומרו (תהלים סב יג) **תִּשְׁלַם לְאִישׁ כְּמַעֲשָׂהוּ**, וכמו כן הדברים כאן שהכאיב להם לבס בלתי אחיהם. והוא אומרו **אבל**, פירוש אם היה המקרה זה בדרך אחר, לא היינו מלדיקים שעל סיבת יוסף **באה אלינו**, אבל עתה ודאי **אשמים אנחנו** [על אחינו] אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו:

ועוד היה להם בלתי, כיון שנתייחד שמעון לכתוב (פס' כד) **וַיִּקַּח מֵאֶתָּם אֶת שְׁמֻעֹן**, מזה ידעו כי דבר יוסף הוא הסובב, כי זה הוא היועץ עשה רעה על יוסף, לכתוב (לעיל לו יט) **וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו**, ואמרו ז"ל (פסיקתא כאן, זוהר ח"א קפד, ועוד) שהם שמעון ולוי:

ראובן התערב רק על עוה"ב, ויהודה התערב אף על עוה"ב

וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן אֶל אָבִיו לֵאמֹר אֶת שְׁנֵי בְנֵי תָמִית אִם לֹא אֲבִיבָנוּ אֵלֶיךָ תִּנָּח אֹתוֹ עַל יָדֵי וְאֲנִי אֲשִׁיבָנוּ אֵלֶיךָ: (מג, לו)

לאמר את שני בני וגו'. טעם אומרו **לאמר** במקום זה, נתכוין לומר כי לא הוליא מפיו דבר זה בפירוש משום קללת חכם (מכות יא), אלא אמר דבור שהמובן ממנו הוא זה, ולא הוליא מפיו בפירוש מיתת בניו:

ואומרו **את שני בני וגו'.** פירוש שנים מהנמצאים כי ארבעה היו לו. ואומרו **תמית** [וכונחו] תעניש, ומלינו עונש כזה כאומרם ז"ל (ויק"ר ז א) **בפסוק** (דברים ט כ) **וַיִּבְחָלְהוּ הַתְּלָנִף וּגו'.** וטעם שלא ראה ראובן לחייב עצמו אלא בשנים, לכך כי הוא עונש עליון שיהיה חסר מלות פריה ורביה, לזה לא שעבד אלא דבר שאינו מזיקו לעולם הבא. ולזה נתחכם יהודה כשראה שלא נתראה אצלו לדברי ראובן, ואמר (להלן מד לב) **וְקִטְטֹתִי לְאָבִי כָל הַיָּמִים**, סָפֵן עצמו גם בעולם עליון:

תנה אותו על ידי. אולי כי בטוח היה להיותו נקי ובר

טעם השמנת הכוס באמתחת בנימין

וַיִּצֹו אֶת אֲשֶׁר עַל בֵּיתוֹ לֵאמֹר מִלֵּא אֶת אֲמִתַּחַת הָאֲנָשִׁים וּגו': וְאֵת גְּבִיעֵי גְבִיעֵי הַכֶּסֶף תִּשִּׂים וּגו': (מג, א-ב)

לראות אם יתנו נפשם על בנימין, ובאמצעות זה יכיר כי מודדין מדידת אחוה עם אחיו, ויכפר להם עונם. השלישי לרמוז להם ענין הגניבה, אולי יתחילו להרגיש כי יש מי שמכיר מעשיהם בצית הלז, וכן מלינו לו שהיה רומז להם הדבר בפירוט אחרים, לכתוב (לעיל מג לב) **וַיִּשְׁבּוּ לְפָנָיו הַבָּכָר בְּבִכְתּוֹ וּגו',** וכאלה רבות:

מלא וגו'. ואת גביעי וגו'. כריך לדעת טעם יוסף בעניינים אלו. ואם לצערם, הלא מעשיו מוכיחים כי גמר בלבו השלום, ואכל ושתה עמהם והראה להם שלום. ואולי כי נתכוין לשלש דברים: הראשון כדי שיכופר להם עון הגניבה שגנבוהו, היה עושה להם דברי חשד, כדי שיהיה הבושת על מין העון עצמו של יוסף, ויכופר עונם. והשני

חנוכה

חדש תשפ"ד

השבת הנרות היה חינוך המנוחה בכל יום

דבר אל אהרן ואמרתי אליו בהעלתך את הנרות אל מול פני המנורה ואירו שבעת הנרות: (במדבר ח, טז) פרשת בהעלותך

דבר וגו' ואמרת. צריך לדעת למה כפל לומר דבר ואמרת, גם במלות שונות. ויתבאר על פי דבריהם ז"ל (לשון רש"י ע"פ תחומא ה, במדבר טו ו) וזה לשונם: למה נסמכה פרשת מנורה לפרשת נשיאים, לפי שראה אהרן חנוכה נשיאים חלשה דעתו, שלא היה עמהם חנוכה לא הוא ולא שצטו, אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות ערב וצוקר וכו', עד כאן. הגה דבריהם ז"ל כריכין ביאור, מה נחמה זו עושה לחלישות דעתו של אהרן על חנוכה הנשיאים שלא היה בכלל, הלא אין מעשה המנורה מקביל לחנוכה. גם למה לא הגיח דעתו בכל הקרבת שוה מקריב, תמידין ומוספין והקטורת. גם בהקרת החנוכה עצמה של כל הנשיאים הרי הוא המקריב, ולמה לא ריאהו אלא במנורה:

ויתיישב הענין בזה לב למה שאמרו במנחות בפרק שתי מדות דף פ"ח (ע"ב), וזה לשונם: כיצד עושה, מסלקן ומניחן בזה, ומקנחן בספוג, ונותן בהם שמן ומדליקן וכו', עד כאן. ולסדרת החולק על סדר זה וסובר דקביעי נרות, סובר גם כן שהיו קנים שבהם נרות קבועים דקים, והיה כופפם למטה עד שהיה מטיבם ומקנחם, וחוזר חזקם כבדאשונה, כדמוכח שם מדברי רש"י ד"ה של פרכים וכו'. ואני אומר, אינו הייתי שם הייתי מוכיח וזן לפנייהם מהכתובים ללא קביעי נרות וכו', עיין שם ראיותיו:

וכפי זה נשכיל כונת תשובת ה' למהרן, כי אהרן היה מתאמץ על חנוכה המזבח, והשיבו הקדוש ברוך הוא חייך שלך וכו', פירוש מעשה המנורה שמוריד הנרות ומניחן בזה והמקנחם וחוזר ובונה אותם מחדש ומדליקה, הרי כל יום כעושה מעשה חדש, שמחנך הוא המנורה בכל הדלקה והדלקה. ואומרו 'מדליק ומטיב ערב וצוקר', ולא מצינו הדלקה אלא בערב, הרי אמרו במסכת תמיד (פ"ג מ"ט) כי נר מערבי צריך להיות

המנורה רומז לנשמות ישראל

וזה מעשה המנורה מקשה זהב עד ירכה עד פרחיה מקשה הוא כמראה אשר הראה יי את משה בן עשה את המנורה: (במדבר ח, טז) מאור החיים פרשת בהעלותך

ממקום אחד, והם ממזג אחד. זהו שאמר מקשה, ראה לומר היקף. וזה מעשה המנורה מקשה וכו', עד ירכה שהוא הפחות שבגוף, עד פרחיה מקשה היא, ראה לומר דומה דומה. כמראה אשר הראה אלהים למשה, מנשמות של מעלה דומות למנורה:

וגם כן אמר דבר אל אהרן וכו' בהעלתך את הנרות (לעיל פס' ב'), והם הקרבת תחת נפשות החוטאות, אל מול פני המנורה וכו', וכמו כן עושה מיכאל בעת עליית הנשמות, והתעוררות דלתתא התעוררות לעילא, ע"כ:

מתוך תוקף החושך מתגלה האור

פרך יי חילו ופעל ידיו תרצה מוחין מתננים קמיו ומשנאיו מן יקומיו: (דברים לג, יא) פרשת ואת הברכה

ומשנאיו מן יקומיו. אומרו מן יקומיו, לדבריהם ז"ל (בד"ר טז ט) שנתבאר על מלכות יון שעתידה ליפול ביד בני חשמונאי. לזה אמר ומשנאיו מן יקומיו, פירוש אפילו מן הזמן עצמו שיהיה להם לשונאים קימה, וישראל שפלים, בזמן עצמו מוחין מתננים קמיו וגו', וכן היה. ודבר זה היא הלכה בנס ופלא: